

יעקב בהט

חידודי לשון ביצירתו של חיים הזו

שתיים-עשרה שנים לפטירתו

רבים הם חידודי הלשון ביצירתו של חיים הזו — ולפנינו

כמה מהם:

1. "ודרפי לא פדרך גבר בעלמא" ("היושבת בגנים", עמ' 136). "בעלמא" = אי-שם, סתם — וכאן על-פי הפתוב: "ודרך גבר בעלמה" (משלי ל'; יט) — בשינוי אות אחת בלבד ובשינויי משמעות, כמובן.
2. "צֹת בצֹת עשויה" ("חגורת מזלות", עמ' 172). וזאת על-פי המשנה: "צָבַת בצָבַת עשויה" (אבות פ"ה, מ"ו). ושוב בשינוי אות אחת בלבד, אלא שהמלה "צֹת" בפי המשתמש בה היא לשון נקבה בעקבות לשון המשנה.
3. "רב בעיר — פזר רגליך!" ("ריהיים שבורים", עמ' 128). וכאן — לפי הפרייתא שלפנינו: "תנו רבנן: רעב בעיר — פזר רגליך, שנאמר (בואשית יב, י'): 'ויהי רעב בארץ, וירד אברהם מצרימה לגור שם, פי-כבד הרעב בארץ'" (בבא קמא ס"א). ושוב — בשינוי אות אחת בלבד¹.

1. "בהיגוי האשפנוי של בני העיירה נבלעה העיין ולא נשמעה" (ספרי: "ש"י עגנון, ח' הזו" 1960, עמ' 209).

4. "עקב בצד סוליה" ("אבן שעוֹת", עמ' 157). — וזאת על-פי: "שהיו מהלכות עקב בצד גודל" [= אגודל] (שבת סב ע"ב, ושם נסמן) — וכאן שינוי בתיבה אחת בלבד².

5. היינו כך היינו כך, רְעִי זה פרעי זה, אחד גלחים ואחד איפרים, ואחד... שד אחד הוא! ("בישוב של יער", עמ' 390). — וזאת על-פי: "לא ראי זה פראי זה — הצד השנה שבהן וכו'" (קידושין כא ע"א, ושם נסמן), וכאן — בשינוי אות אחת בלבד ובשינויי משמעות, כמובן.

6. "מקרה מלא" ("דלתות נחושת" ב, עמ' 181). וזאת על-פי: "מקרא מלא דיבר הכתוב" (פסחים יד ע"א, וש"נ). ושוב — בשינוי אות אחת בלבד.

7. "יש אִם למקרה" (יעיש ב, עמ' 229 — מהדורת תשט"ו³). — וזאת על-פי: "יש אִם למקרא" (פסחים פו ע"ב — וש"נ). ושוב בשינוי אות אחת בלבד.

8. "ברוך השם, הנך יושב ודורש כמפי הקבורה" ("יעיש" א, עמ' 116). — וזאת על-פי: "ראיתי לבן-פדת [= רפי אלעזר בן-פדת], שיושב ודורש כמשה מפי הגבורה" (יבמות עב ע"ב) — ובשנוי אות אחת בלבד.

2. אך, כמובן, יש אצל הזו גם "עקב בצד גודל" "ביישוב של יער" עמ' 61); "עקב בצד אגודל" (יעיש ב, עמ' 139).

3. במהדורה מתשכ"ח, שם ב, עמ' 192 — יש שינויים והשמטת החידוד.

9. "חזה בין שיניה" ("אבן שעות", עמ' 128; "פעמון ורימון", עמ' 233) — וזאת על-פי המשנה: "היאך מעידים על האשה שילדה, ולמחר — פריסה בין שיניה!?" (ראש-השנה פ"ב, מ"ח, וש"נ). וכאן — בשינוי תיבה אחת.

10. "מה שלא יעשה השכל והזמן יעשה הפסוק" ("דלתות נחשת" א, עמ' 64; "פרקי מהפכה", עמ' 231). — וזאת על-פי פתגם שגור בפי הבריות: "מה שיעשה הזמן לא יעשה השכל", או: "מה שלא יעשה השכל יעשה הזמן".

11. "משחקים בקלפים... וכו'. נו! מַגֵּד שְׁעָה עַד חֶשְׂמֶל, ומשישה סדרי משנה ושישים מסכתות עד "שישים ושישה"⁴ ("אבן שעות, עמ' 172).

12. "חיתנו את 'אם' ב'הָכִי' — ונולדו להם 'לו' ו'לנאי'" (שם, עמ' 183).

4. "שישים ושש" — שם למשחק קלפים מצוי.